

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ СТУДЕНТАМИ ТЕХНІЧНОГО ВНЗ

У статті розглянуто методи і прийоми організації самостійної роботи студентів технічного ВНЗ у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу; висвітлено об'єктивні і суб'єктивні перешкоди, що заважають організації якісної самостійної роботи студентів, та подано поради щодо їх усунення.

Ключові слова: самостійна робота, педагогічні умови, дисципліни гуманітарного циклу, педагогічні технології, інтерактивне навчання, образне і логічне мислення, мотивація.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство потребує спеціалістів технічного профілю, які володіють високою загальною культурою, яка допомогла б їм легше адаптуватися у контексті економічної і політичної інтеграції та інтернаціональної культури, що поширюються через засоби масової інформації. Сучасний фахівець має володіти навичками роботи у гетерогенних групах; уміннями розв'язувати проблеми; адаптуватися до умов, що швидко змінюються; комунікативними й організаційними вміннями; кількома іноземними мовами тощо. Для того, щоб відповідати всім цим вимогам, майбутній фахівець повинен добре оволодіти дисциплінами гуманітарного циклу, які викладаються у технічних навчальних закладах. Тільки вони надають спеціалістові тієї широти поглядів і світоглядної позиції, тих високих душевних якостей і моральних принципів, без яких неможливо навіть просто існувати у сучасному суспільстві, не говорячи вже про продуктивну професійну діяльність.

Проблема загальної культури студентів технічних вищих навчальних закладів зараз постає гостро, як ніколи раніше. І науковці, і педагоги-практики давно зрозуміли, яку загрозу приховує у собі сучасне індустріальне суспільство щодо перешкоджання формуванню духовної, всебічно розвиненої особистості із високою загальною культурою. Дослідники відзначають, що розрив між рівнем індустріального розвитку та духовної культури стає дедалі більшим, що становить загрозу існуванню всьому людству. Розвиток науки і виробництва має бути невід'ємним від процесу духовного збагачення і культурного розвитку особистості, щоб не привести до катастрофічних наслідків. Масова культура, що супроводжує

розвиток індустріального суспільства і яку створили для так званої «масової людини», нівелює національні здобутки та відмінності у процесі формування особистості, спотворює духовну сферу людини, не розвиваючи її емоції, виховуючи споживацьке ставлення до творів мистецтва, не даючи їй змогу виховувати високі моральні якості і ставати співавтором творчого процесу та не сприяє процесу самовдосконалення. Останнім часом проблему протиставлення духовності, людськості, культури і технологічності навчання визнано державою, що відображається у програмі «Україна XXI століття», де висвітлюються шляхи олюднення технічного навчання, його гуманізації, повернення до духовності та гуманних цінностей. У цьому процесі значну роль можуть і повинні відіграти дисципліни гуманітарного циклу, зокрема іноземні мови, релігієзнавство, історія, філософія. Однак вивчення дисциплін гуманітарного циклу здебільшого не сприймається студентами технічних навчальних закладів як необхідна складова їх внутрішнього духовного зростання, культурного розвитку та вдосконалення, тому що розвиваючий потенціал цих дисциплін ще досі повністю не розкрито.

Зацікавившись проблемою підвищення загальної культури студентів технічного ВНЗ у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу, у своєму дисертаційному дослідженні ми розробили модель формування загальнокультурної компетенції та визначили умови, за яких, на нашу думку, процес формування цієї компетенції буде більш ефективнішим. Це такі умови:

- використання інтерактивних прийомів навчання дисциплін гуманітарного циклу;
- розвиток мотивації до вивчення цих дисциплін;
- удосконалення методів та форм організації самостійної роботи студентів з оволодіння гуманітарними дисциплінами.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, проблема організації самостійної роботи студентів технічного фаху з вивчення гуманітарних дисциплін є дуже глибокою, різноплановою та недостатньо висвітленою у працях сучасних науковців та педагогів-практиків. Причин для невміння студентів організувати власну самостійну роботу з оволодіння дисциплінами гуманітарного циклу дуже багато. По-перше, кількість годин, запропонованих для вивчення гуманітарних дисциплін у технічних навчальних закладах, є дуже незначною і постійно зменшується.

Відповідно можуть зменшуватися і години, виділені для самостійної роботи студентів. По-друге, більшість студентів не відчують необхідності та важливості вивчення дисциплін гуманітарного циклу, тому що не розуміють, яким чином вони можуть допомогти їм в оволодінні майбутньою професією. Крім того, більшість студентів приходять у технічні ВНЗ з негативним ставленням до гуманітарних дисциплін, що вже склалося, і яке дуже важко змінити на краще, адже студент – це доросла людина з уже сформованими бажаннями, схильностями і навичками. Іще одна причина – невідповідність між технічним мисленням студентів та гуманітарним наповненням дисциплін. Нарешті, студенти просто не володіють технологіями самостійного навчання: не вміють правильно організувати роботу, розподіляти час, користуватися допоміжними матеріалами, такими як словники, довідники тощо. Необхідно також згадати і про недостатнє методичне та організаційне забезпечення самостійної роботи студентів з боку викладачів.

Самостійну роботу з вивчення дисциплін гуманітарного циклу можна поділити на такі види: робота з виконання обов'язкового домашнього завдання з дисципліни; додаткові завдання, які студент отримує з метою підвищити успішність або у разі підвищеної зацікавленості предметом, виконання контрольних і тестових завдань у межах програми та самостійна робота у межах студентської наукової діяльності. У статті розглянемо навчальну діяльність студентів під час виконанні обов'язкового домашнього завдання як найвагомішої у часовому вимірі частини самостійної роботи студентів з вивчення гуманітарних дисциплін.

Результати опитування студентів у межах проведення констатуючого експерименту довели, що студент витрачає на підготовку домашнього завдання з гуманітарної дисципліни від півгодини до трьох годин, причому існує зворотна залежність кількості часу, яку студент витрачає на підготовку домашнього завдання, від його якості. Отже, студент, який має вищу успішність, витрачає меншу часу на виконання домашнього завдання. Зрозуміло, що такий студент має вищий рівень предметної підготовки і краще володіє технологіями вивчення гуманітарних дисциплін.

До вищого технічного навчального закладу потрапляють студенти з різним рівнем гуманітарної підготовки, здебільшого нижчої, ніж хотілося б. Таким чином, перед викладачами гуманітарних дисциплін постає

завдання: яким чином якомога швидше покращити підготовку студентів технічного фаху на початковому етапі їх навчання гуманітарних дисциплін і зберегти достатньо високий рівень їх зацікавленості у вивченні цих дисциплін протягом наступних років навчання у ВНЗ. На наш погляд, на першому місці тут знаходиться особистість викладача, його ерудиція і професійна компетентність, педагогічний хист, вміння створити атмосферу співтворчості та успіху для всіх учасників навчального процесу, яким б не був рівень їх гуманітарної підготовки. Особистісно орієнтований підхід до організації самостійної роботи, що включає завдання різного ступеня складності, відповідність цих завдань різним психологічним і когнітивним типам, урахування особистісних запитів, інтересів, бажань тощо, надасть бажаний результат в організації самостійної роботи з гуманітарних дисциплін студентів технічного вищого навчального закладу. Поряд з педагогічною майстерністю викладача в організації самостійної роботи необхідно згадати розвиток мотивації студентів до вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Тільки через розвиток мотивації до навчання можна досягти справжнього успіху в оволодінні гуманітарними дисциплінами, а отже, і культурно-духовному розвитку студентів. Нам здається, що мотивація студентів технічного профілю до вивчення гуманітарних дисциплін значно підвищиться, якщо вони будуть усвідомлювати, яким чином ці дисципліни сприятимуть їх успішності у професійному становленні та кар'єрному зростанні. Дієвими методами розвитку мотивації стають інтерактивні методи навчання, які можна успішно використовувати і для організації самостійної роботи. Це такі прийоми як використання різноманітних видів ігор, методи роботи у парах і групах змінного складу, використання проблемних ситуацій, методу проектів. Ця методика дає змогу будувати навчальну роботу з урахуванням особистісного підходу, когнітивних і психологічних типів студентів. Під час використання цих методів функція викладача з презентаційно-контролюючої змінюється на організаційно-керівну. Вони дають можливість створити атмосферу однакових можливостей, дружньої творчості, успіху, розвитку організаційних, комунікативних та інтелектуальних здібностей, а також розвинути мотиваційну сферу шляхом використання в інтерактивних прийомах предметної наповненості фахових дисциплін. Ця методика сприяє створенню балансу між гуманітарним і

технічним мисленням шляхом поєднання форм і методів, властивих навчанню гуманітарних дисциплін, з технічним предметним знанням.

Необхідно звернути увагу на розвиток умінь студентів використовувати такі засоби самостійної роботи, як першоджерела (електронні та паперові підручники, посібники, довідники, словники тощо). Як відомо, що більшість студентів-першокурсників не вміють концентрувати увагу, не володіють прийомами аналізу і синтезу, навичками конспектування тощо. Маючи доступ до електронних засобів інформації, вони використовують готові матеріали, навіть не обробивши їх. Така «самостійна» робота є просто марнуванням часу і студента, і викладача. Необхідно чітко дати зрозуміти, що такі матеріали можуть використовуватися як основа для подальшого опрацювання, адже тільки та інформація стає частиною духовного та інтелектуального світу людини, яка пройшла певні етапи обдумування, аналізу, аналогій, синтезу, узагальнення і знайшла своє місце у вже існуючій системі знань та цілісній картині світу, яку створює кожен індивід. Самостійна робота з інформацією, викладеною у вигляді повідомлення чи тексту, має починатися з таких давно відомих прийомів, як скануючого читання, читання для знаходження певної інформації, створення плану-конспекту, опорного конспекту за методикою В. Шаталова. На жаль, необхідно констатувати, більшість студентів першого курсу не володіють цими прийомами, так само, як і прийомами конспектування лекцій, які вимагають насамперед самостійності мислення та самоорганізації.

Наступним кроком має стати робота над незнайомими термінами. Цей етап самостійної роботи не можна ігнорувати. Неможливо зрозуміти, послідовно викласти, використати інформацію, що містить незрозумілі слова. Отже, викладач повинен навчити студентів використовувати довідкові матеріали, словники тощо. Ми змушені констатувати, що багато студентів не мають сталих навичок користування мовними, двомовними, філософськими, тлумачними словниками, словниками іншомовних слів тощо. На прикладі вивчення іноземної мови (англійської) можемо стверджувати, що студенти не розуміють структури словника, не знають змісту позначок, які там використовуються, не володіють системою скорочень, що є прийнятими до використання у словниках, не розуміють знаків транскрипції тощо. Отже, виникає необхідність проводити спеціальні консультації щодо оволодіння

цими навичками, без яких неможлива подальша робота з текстом. Після оволодіння незнайомими термінами пропонуємо студентам знову повернутися до текстового матеріалу та використати його у більш творчих видах роботи, таких як обговорення, дискусії, бесіди, діалоги, повідомлення, презентації, проекти тощо.

Проблема поєднання логічного мислення, притаманного студентам технічного фаху, й образно-почуттєвого наповнення гуманітарних дисциплін завжди була найгострішою під час організації всіх видів навчальної роботи.

Студенти часто не володіють прийомами запам'ятовування лексики, що є одним з головних критеріїв якості самостійної роботи студента над гуманітарною дисципліною. Ми радимо пов'язати два типи мислення: образне і логічне. Викладачу слід звертати увагу студентів на необхідність логічно структурувати матеріал, використовуючи для цього маркування, виписки, схеми, таблиці, нумерацію. За таких методів роботи поєднуються логічність форми та образність змісту. Працюючи над певною інформацією, студент має бути впевненим, що він правильно розуміє всі визначення та формулювання. Якщо це не так, необхідно звернутися до словника або довідника, щоб упевнитися, що все зрозуміло.

Робота із запам'ятовування термінів також має свої прийоми. Спочатку необхідно визначити, який тип пам'яті переважає у студента, і використати ті прийоми, які найефективніші саме для цього типу. Наприклад, людина з моторним типом пам'яті має тренуватися у написанні цього слова, якщо переважає слухова пам'ять, його треба вимовляти уголос або слухати записи; якщо у людини переважає зорова пам'ять, термін необхідно бачити, дивитися на нього протягом певного часу, а потім намагатися відтворити. Щоб краще запам'ятати слово, його необхідно використовувати у звичних ситуаціях у мовленні або письмі, наприклад, використати новий термін у реченні чи діалозі. Тільки те запам'ятовується, що логічно пов'язано з попередніми знаннями і стало не чужорідним змістом, а частиною загальнонаукової картини світу.

Якщо обсяг матеріалу для запам'ятовування досить великий, необхідно його структурувати, наприклад записати терміни в алфавітному порядку (так буде легше шукати їх значення у словнику), або пов'язати певну частину змісту з певним терміном, виокремити головне і менш важливе тощо. Існує ще один прийом запам'ятовування: шукати

співзвучність та аналогії змісту, добирати синоніми чи антоніми, виокремлювати слова іншомовного походження та ті терміни, про значення яких можна здогадатися. Усі ці прийоми спрямовані на розвиток уміння запам'ятовувати і є дієвими, якщо використовувати їх системно і постійно. У такому разі ці прийоми перейдуть з категорії свідомої логічної мисленнєвої роботи у категорію безумовного мисленнєвого акту і не будуть потребувати багато часу або зусиль.

У процесі роботи над іншомовними матеріалами студент має зробити ще один крок для розуміння і подальшої мисленнєвої обробки текстового повідомлення – це граматичний аналіз. По суті, якщо студент вірно розуміє граматичну структуру тексту, немає необхідності у його перекладі, що значно заощаджує навчальний час. Так, у текстах технічного характеру досить часто використовуються конструкції на зразок *Pollution is said to be caused by natural phenomena* або *the device was made of plastic*. Володіючи знаннями з граматики, студент легко зрозуміє зміст кожного з цих висловлювань.

Принципи організації самостійної роботи студентів з дисциплін гуманітарного циклу: логічність, умотивованість, послідовність, постійність, ефективність добору методів та прийомів, принцип достатньої кількості часу.

Висновки. У статті ми намагалися виокремити причини, які, на наш погляд, перешкоджають ефективності самостійної роботи студентів технічного ВНЗ з оволодіння дисциплінами гуманітарного циклу; висвітлити деякі принципи і прийоми організації самостійної роботи студентів з вивчення цих дисциплін і дати перевірені досвідом практичні поради студентам і викладачам для покращання якості організації самостійної роботи з вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берденникова Н. Г. Организационное и методическое обеспечение учебного процесса в вузе : учеб.-метод. пособ../ Берденникова Н. Г., Меденцев В. И., Панов Н. И. – СПб. : Д.А.Р.К., 2006. – 208 с.
2. Бориско Н. Ф. Диалог культур и содержание материалов учебно-методического комплекса. / Н.Ф. Бориско // Іноземні мови. – 1999. – № 2. – С. 53–58.
3. Закон України «Про вищу освіту»: наук.-практ. коментар / [ра заг. ред. В. Г. Кременя]. – К., 2002.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / [авт.-уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко]. – К. : А.П.Н., 2002. – С. 6.

5. Корлюгова Ю. Н. Деловые игры по экономике : пособ. для учителя / Корлюгова Ю. Н., Ларионов Л. М. – М. : Вита-Пресс, 1998. – 167 с.
6. Лисак Л. К. Впровадження ігрових моментів на заняттях з курсу «Ділова українська мова (за проф. спрям.)» // Опыт и перспективы подготовки специалистов и Болонский процесс : материалы науч.-метод. конф. Донбасской государственной машиностроительной академии, 21 февраля–1 марта 2005 г. / под общ. ред. проф. С. В. Ковалевского. – Краматорск : ДГМА, 2005. – С. 45–50.
7. Мельникова С. И. Игровые формы учебных занятий./ Мельникова С. И., Яворовская Л. И. – Харьков : ХГУ, 1993. – 5 с.
8. Савченко О. Від людини освіченої до людини культури / О. Савченко // Радянська школа, 1996. – № 5–6. – С. 2–5.
9. Семенов С. М. Дидактична гра як форма навчання / С. М. Семенов // Радянська школа, 1989. – № 3. – С. 26–33.
10. Товажнянський Л. Л. Формування і реалізація концепції підготовки національної гуманітарно-технічної еліти в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» : навч. посіб./ Товажнянський Л. Л., Романовський О. Р., Пономарьов О. С. – Харків : НТУ «ХПІ», 2002. – 160 с.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрено методы и приемы организации самостоятельной работы студентов технического вуза; при изучении дисциплин гуманитарного цикла освещено объективные и субъективные причины, которые мешают организации качественной самостоятельной работы, даются советы по их устранению.

Ключевые слова: *самостоятельная работа, педагогические условия, дисциплины гуманитарного цикла, педагогические технологии, интерактивное обучение, образное и логическое мышление, мотивация.*

SUMMARY

The author tries to analyze obstacles which prevent to organize qualitative self-training of technical students in the process of learning of the Humanities.

Key words: *independent work, pedagogical condition, disciplines of the humanities, pedagogical technologies, interactive education, picturesque and logical thinking.*

УДК 378.14

М.М. Ковтонюк

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

У статті проаналізовано авторську інноваційну технологію навчання математичного аналізу студентів математичних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів. Запропоновані автором методи ґрунтуються на технології модульно-розвиваючого навчання.

Ключові слова: *інноваційна педагогічна технологія, математичний аналіз, технологія, вищий навчальний заклад, метод*

Постановка проблеми. У вищій професійній освіті сьогодні актуальною є розробка інноваційних технологій навчання, які